

Järnvägsplaner

Olskroken planskildhet och Västlänken

Göteborgs Stad och Mölndals stad, Västra Götalands län

Handlingsplan för tillvaratagande av kulturmiljö

Bilaga 3 - Det gröna kulturarvet
TRV 2014/74786

2016-02-10
2015-06-15, rev. 2016-02-10



Titel: Handlingsplan för tillvaratagande av kulturmiljö -Bilaga 3 Det gröna kulturarvet

Utgivningsdatum: 2015-06-15, rev. 2016-02-10

Ärendenummer: TRV 2014/74786

Utgivare: Trafikverket

Projektchef: Bo Larsson

Miljöstöd: Mira Andersson Ovuka, tel. 0771-921 921

Medverkande konsulter: EnviroPlanning, SWECO/WSP

Foton: Trafikverket

Illustrationer: Trafikverket

Kartor: © Lantmäteriet Geodatasamverkan

Distributör: Trafikverket, Kruthusgatan 17, 405 33 GÖTEBORG. Telefon: 0771-921 921, www.trafikverket.se

Innehåll

1. Inledning.....	4
1.1 Syfte.....	4
1.2 Omfattning och funktion.....	4
2. Parker och alléer längs sträckan som berörs av projektens anläggningsarbeten.....	5
2.1 Gullberg.....	6
2.2 Centralen och Bergslagsbanans stationspark.....	6
2.3 Kanaltorget och Packhuskajen.....	6
2.4 Området kring Station Haga	6
2.5 Fogelbergsparken	7
2.6 Väster om södra Viktoriagatan	8
2.7 Linnéplatsen/ Medicinareberget	8
2.8 Renströmsparken med Näckrosdammen	8
2.9 Korsvägen.....	9
2.10 Liseberg	9
2.11 Södra vägen.....	10
2.12 Skår.....	10
3. Parker och grönområden med risk för grundvattenpåverkan	11
4. Parkutvecklingsplan för parkmiljöerna kring Station Haga	13
4.1 Parkutvecklingsplanens vision	13
4.2 Planens utvecklingskoncept	13
5. Åtgärder för att bevara parker och alléer under byggandet av Västlänken	14
5.1 Åtgärdsprogram för bevarande av träd.....	14
5.2 Rapport om trädmiljöer.....	14
6. Fortsatt arbete	16
6.1 Åtgärdsprogram, återställandeplaner och genomförandeavtal	16
6.2 Kontrollprogram för det gröna kulturarvet.....	16
7. Referenser	17

1. Inledning

1.1 Syfte

Denna bilaga för det gröna kulturarvet hör till "Handlingsplan för tillvaratagande av kulturmiljö, för Olskroken planskildhet och Västlänken", som tagits fram som en del av arbetet med järnvägsplanerna. Handlingsplanen visar på ett övergripande sätt processen för hur man inom projekten Olskroken planskildhet och Västlänken arbetar med att skydda kulturmiljövärden som berörs. Målsättningen med handlingsplanens bilaga för de gröna kulturarvet är att förebygga skador och minimera inverkan på värdefulla träd och grönområden, samt att återställa och utveckla de miljöer som kommer att påverkas av projekten.

Arbetet med att bevara det gröna kulturarvet har utvecklats genom en arbetsgrupp sammansatt av personer från Göteborgs stads Park- och naturförvaltning, Kulturförvaltning och Stadsbyggnadskontor samt av Trafikverket. Arbetsgruppens syfte har varit att ta fram en helhetssyn kring hanteringen av de träd och grönområden som berörs av projekten. Denna bilaga sammanfattar de kunskaper arbetsgruppen hittills samlat och på vilket sätt det fortsatta arbetet med grönområdena såväl som med individuella träd kommer att hanteras under projektens gång.

1.2 Omfattning och funktion

I bilagan beskrivs hur Trafikverket i samarbete med ovan nämnda arbetsgrupp arbetar med anvisningar om förebyggande skyddsåtgärder och kontroller för hur skadlig påverkan kan undvikas och minimeras. De områden som berörs av projektens anläggningsarbeten beskrivs översiktligt i kapitel 2 tillsammans med de befintliga kulturmiljövärden som är knutna till träden och

grönområdena. För en utförligare beskrivning av miljöerna, se rapporten "Träd och Trädmiljöer i Västlänkens korridor" framtagen av Göteborgs stad. Områden som kan komma att påverkas av grundvattenpåverkan redovisas i kapitel 3. Miljöerna och deras kulturmiljövärde finns redovisade i "Underlagsrapport PM kulturhistoriskt värdefulla riskobjekt - parker och grönområden". Identifieringen av områden och objekt har utförts i en arbetsgrupp sammansatt av hydrogeologer, bebyggelseantikvarier och biologer. I det fortsatta arbetet med de utpekade miljöerna kommer även arkeolog att vara inkopplad.

Bilagan redogör översiktligt för åtgärder och löpande rutiner för kontroll av kulturmiljövärden på objektsnivå. De är anpassade efter kulturmiljöernas känslighet och projektens påverkan under både bygg- och driftskedet. För hantering av de träd som berörs av projekten har ett åtgärdsprogram tagits fram. Åtgärdsprogrammet beskrivs och förklaras i kapitel 5. Det övriga gröna kulturarvet, såsom markytor, planteringar och buskage, kommer att få återställandeplaner för respektive område. Dessa tas fram av Trafikverket i samarbete med Göteborgs stad. Arbetet beskrivs närmare i kapitel 6.

Eftersom anläggningsarbetena kommer att innebära ett stort ingrepp i de riksintressanta miljöerna Kungsparken och Haga Kyrkopian hanteras de med extra åtgärder. För att ge en tydlig bild av hur parkerna ska utvecklas till en ekologiskt och socialt fungerande parkmiljö i staden har Göteborgs stad tagit fram en parkutvecklingsplan. En sammanfattning av parkutvecklingsplanens vision och koncept för utveckling presenteras i kapitel 4.

2. Parker och alléer längs sträckan som berörs av projektets anläggningsarbeten



FIGUR 2.1. Karta över de parkområden som berörs av anläggandet av Olskroken planskildhet samt Västlänken och dess arbetstunnlar. Järnvägskorridoren är markerad i rött.

2.1 Gullberg

Gullberg har sedan medeltiden varit en befäst klippa med ett strategiskt läge i ett öppet landskap nära älven. Den låg utanför staden och Skansen Lejonet var en del av Göteborgs befästning. Idag är situationen annorlunda då Gullberg är en av få grönskande platser i en omgivning starkt präglad av infrastruktur och logistikverksamhet. Skansen Lejonet är en kulturhistoriskt värdefull miljö med relativt låg användningsgrad. Detta beror till stor del på att den är otillgänglig och bullerutsatt.

Trädskiktet i området karaktäriseras av ask med en dominerande stamdiameter på 50-60 cm och de har börjat få lite grövre barkstruktur. Träden är friska och vidkroniga.

Kulturmiljövärden

Skansen Lejonet och Gullberg är en mycket viktig kulturmiljö som ingår i Riksintresset. Skansen är även fornlämning och statligt byggnadsminne. Träden i sig är inte viktiga för kulturmiljön, tvärtom bör klippan ur kulturmiljösynpunkt inte tillåtas bli alltför bevuxen. Den har tidigare varit kal för att inte hindra sikten ut mot omgivningarna.

2.2 Centralen och Bergslagsbanans stationspark

Miljön omkring centralenområdet är till stora delar hårdgjort och urbant med litet inslag av grönska. I området har flera nya vägomläggningar gjorts de senaste åren och de flesta träden är relativt unga. Det finns några mindre ytor där äldre träd förekommer i viss utsträckning. Ett viktigt grönt objekt är en lindallé vid Nils Ericssonsgatan. Resterande grönska består av träd och buskage som ramar in infrastrukturen.

Bergslagsbanans stationspark består idag av en gräsmatteklädd yta delad av en väg. Flera äldre värdefulla träd finns kvar och den del av parken som ligger väster om Bergslagsbanans stationsbyggnad ingår i byggnadsminnet. Öster om parken finns en rad hörsholmsalmar. I området växer ett större antal grova, vidkroniga och gamla träd av alm, lönn, lind, oxel och kastanj. Den dominerande stamdiametern är 50-80 cm och enstaka träd mäter 1 m i diameter. I området finns också 20 träd vars brösthöjdsdiameter (1,3 m över mark) är större än en meter, det vill säga jätteträd.

Kulturmiljövärden

Bergslagsbanans stationspark är en rest av en järnvägsark som tidigare var mycket större. På en karta från 1910 syns hur Bergslagsbanans stationshus har kompletterats med en långsträckt järnvägsark som anslöt till byggnadens västra gavel. Den trädplanterade Nils Ericssonsgatan fungerade som ett resenärsstråk som band ihop de olika stationsbyggnaderna med stadens centrum. Utmed Bergslagsbanan planterades en allé som ledde genom bangårdslandskapet fram till stationshuset. På en karta från år 1923 syns hur Bergslagsbanan även försetts med en park söder om stationsbyggnaden. Denna anlades sannolikt bara några år efter den tidigare nämnda parken i samband med att järnvägsspåren avlägsnades på denna plats.

Trots låg användningsgrad utgör parken en livgivande oas i de hårdgjorda omgivningarna. De stora gamla träden innehåller höga upplevelsevärden.

2.3 Kanaltorget och Packhuskajen

I området finns flera olika yngre trädader längs vägar och parkeringar. I övrigt är ytorna hårdgjorda och till stor del präglad av marina verksamheter. Närheten till Göta Älv gör mycket för karaktären. Här finns även ett flänörstråk som är välbesökt, särskilt sommardag.

Kulturmiljövärden

Packhuskajen ingår i 1600-talsstaden som är ett riksintresseområde för kulturmiljövärden. Inga kulturmiljövärden är dock knutna till träden.

2.4 Området kring Station Haga

Området kring Haga station omfattar delar av Kungsparken inklusive Allétråket, Haga Kyrkoplan, Vasagatan, Rosenlund och Vallgraven.

Kungsparken är en mycket värdefull parkmiljö i engelsk stil med ett stort antal stora gamla träd. Parken sträcker sig i ett grönt band längs Vallgraven ända från Rosenlund i väster till Trädgårdsföreningen i öster. Den anlades efter att befästningsmuren revs under 1800-talets första hälft. Genom parken går Nya Allén, en allé med fyra trädader. Kungsparken tillsammans med Allétråket och Vallgraven har oerhört stor betydelse för upplevelsen av Göteborg.

I Haga Kyrkoplan, som är en välbesökt park, finns också många gamla och stora träd samt lekplats, grusgångar och häckar. Haga Kyrkoplan har en något mer lokal betydelse än Kungsparken även om de är starkt sammankopplade.

Pustervik och Rosenlund är två kajstråk på var sida om Vallgraven som framförallt består av hårdgjorda ytor, men här finns några trädrader som är betydelsefulla ut flera aspekter.

Vasagatan är en av Göteborgs få esplanader och sträcker sig mellan Heden och Haga. Lindallén som löper i mitten av gatan och omgärdar gång- och cykelbanor, planterades på 1870-talet. Den sista delen vid Handelshögskolan har relativt nyligen planterats med lönnar.

Alléträket med Kungsparken är en av Göteborgs mest centralt belägna grönstrukturer. I området växer trädslag som alm, bok, lind, hästkastanj, ask och pil. Träden är friska och vidkroniga, den dominerande stamdiametern är mellan 50-100 cm. Här finns också ett stort antal gamla ädellövträd upp till 200 år gamla. Nya Allén som skär genom parken domineras av lindar med stamdiametern 20-30 cm.

Träden vid Haga kyrkoplan har en dominerande stamdiameter på 50-80 cm men några mäter över 1 m. I området förekommer trädslag som alm, lind, lönn, bok, kastanj, alm, ask och oxel.

I området kring Kungsparken och norra delen av Haga Kyrkoplan finns 31 jätteträd. De flesta av träden i detta område har dock en betydligt grövre stamdiameter än 1 meter och det största trädet är en alm nordväst om kyrkan som mäter fem meter i omkrets, det vill säga 1,6 m i stamdiameter.

Kulturmiljövärden

Nya Allén och Kungsparken är en sammanhållen park och ett av de mest framträdande dragen i Göteborgs stadsmiljö. Flera av de stora och imponerande träden i Kungsparken och på Haga Kyrkoplan är ursprungliga från tiden då området iordningställdes (Nya Allén runt 1823 och Kungsparken 1859-61) och representerar ett stort historiskt värde samt bidrar till att ge parkerna en karaktär av ålderdomlighet.

Haga Kyrkoplan har en tydlig karaktär av "park med infogade solitärbyggnader" med en skarp gräns mot intilliggande bostadskvarter. Hagakyrkan (1859) och Gamla stadsbiblioteket (1900) bidrar till platsens kulturhistoriska värde såväl som upplevelsevärde. Solitärbyggnaderna och de intilliggande fasaderna samt de höga trä-

den och platsens relativa höjdläge skapar en tydlig rumskänsla

Kungsparken anlades på de före detta yttre befästningar tillhörande fästningen Göteborg. Detta innebär att den äldre fältvallen och parken är ofrånkomligt historiskt länkade till varandra.

Intakt stadsplan med grön koppling

Haga Kyrkoplan, Vasagatan med sin allé och Kungsparken ingår i det rutnät av gröna stråk som utgjorde en fundamental del i 1800-talets stadsplaneideal och ansluter till samtida ideal så som de tillämpades i andra storstäder på kontinenten. Haga Kyrkoplan är särskilt intressant som en plats i staden där vallgravens grönska fördes in i den täta kvartersstaden. Parken har en viktig funktion som markör mellan stadens olika utbyggnadsfaser (den gamla staden innanför vallgraven och den nya staden utanför) samt mellan två skilda sociala livsrum (arbetarstadsdelen Haga och det borgerliga Vasastaden). Det är väsentligt att Vasagatans trädgrönska även i fortsättningen står i förbindelse med vegetationen på Haga Kyrkoplan.

Viktiga visuella samband och siktlinjer

Det visuella sambandet mellan Haga Kyrkoplan och Kungsparken samt dess karaktär av en grön kil upplevs särskilt starkt från Rosenlundskanalens kajkant. Detta visuella samband är viktigt att vidmakthålla.

Haga Kyrkoplan markeras av de långa siktlinjerna längs Sprängkullsgatan, Haga Kyrkogata och Vasagatan. Dessa siktlinjer utgör en viktig del av Kyrkoplanens inramning och de kopplar även samman Haga Kyrkoplan med Kungsparken, Nya Allén och Vasagatan.

2.5 Fogelbergsparken

Fogelbergsparken är en högt belägen park i Vasastan med traditionell utsiktsplats. Genom parken går ett gångstråk som leder mellan Övre och Nedre Fogelbergsgatan. På var sida om gångstråket växer träd som är präglade av vind och tunt jordtäck. Här finns även en lekplats och hela området används av många barn som skolgård och lekplats.

Områdets södra del, där schakten planeras, domineras av mindre, planterade körsbärsträd, svarttall samt skogslönn. I stort domineras parken av svarttall, ask, lönn, ek, björk. De flesta träd

är små, men några medelgrova ekar förekommer. Området har stort inslag av berg i dagen.

Kulturmiljövården

Parken är av riksintresse för kulturmiljön då den ligger inom riksintresseområdet Stenstaden.

Detta starkt kuperade område fanns med i utkanten av 1866 års plan. Där var bergsknallen som nu kallas "Utsiktsplatsen" utlagd som ett grönområde omgivet av enstaka villor ner mot Vasagatan. I 1872 års stadsplan lades "Utsiktsplatsen" ut som allmän plats och förbands genom vägar och trappor mot söder med en ny gata kallad Trädgårdsgränd (från 1882 Föreningsgatan). "Utsiktsplatsen", inkluderar en kuperad parkmiljö och ett litet vattentorn/utsiktstorn.

2.6 Väster om södra Viktoriagatan

Kuperat skogsområde i anslutning till bebyggelse kring Södra Viktoriagatan och Föreningsgatan.

Området är hållmarksdominerat delvis bevuxet av mindre träd av rönn, björk, ek och asp. I branten främst små lönnar och almar.

Kulturmiljövården

Platsen ligger inom Stenstaden som är ett riksintresseområde för kulturmiljövården. Inga kulturmiljövården på platsen är dock knutna till träden.

2.7 Linnéplatsen/ Medicinareberget

Medicinareberget är ett grönskande berg i centrala Göteborg som är omgivet av flera olika institutioner tillhörande bland annat universitetet och Sahlgrenska sjukhuset. Genom det aktuella området går en stig som leder mellan Psykologenområdet och Annedalskyrkan.

Inom området förekommer flera stora träd, främst ek. I övrigt förekommer alm, skogslönn och tysklönn.

Kulturmiljövården

Platsen gränsar till området Änggården-Botaniska-Slottsskogen som är ett riksintresseområde för kulturmiljövården. Skogsslätten i området har ett relativt högt upplevelsevärde och ett värde för stadsbilden.

2.8 Renströmsparken med Näckrosdammen

Renströmsparken ligger i anslutning till flera universitetsinstitutioner och övriga universitetsfunktioner såsom Humanisten, Universitetsbiblioteket och musikhögskolan Artisten. Från parken leder gångstråket Fågelsången ner mot Götaplatsen, Avenyn och centrum. Näckrosdammen är centralt belägen i parken. Förutom själva dammen finns där en lekplats, små gångvägar och gamla och uppvuxna träd, stora blommande buskage och uppskattade ytor för vistelse.

De centrala och östra delarna av området präglas av öppna ytor medan de södra och västra delarna av parken är mer skogbevuxna med hemliga promenadstigar och många gamla knotiga träd.

Renströmsparken är en större park med ett större inslag av gamla och vidkroniga ädellövträd. Träden har vanligen en stamdiameter på 50-80 cm men vissa mäter ca 1 m i diameter. Alm är det dominerande trädslaget men här växer även bland annat lind, ask, ek, lönn, björk, pil och al. Näckrosdammen ligger mitt i området.

I området kring Artisten och gamla hovrätten finns en anslutande parkmiljö med öppna gräsytor och en allmän förekomst av gamla träd. Träden har en dominerande stamdiameter på 50-70 cm och enstaka träd mäter ca 1 m i diameter. I området finns trädslag som hästkastanj, ask, lönn, lind, oxel och bok. Området är förbundet med parken kring Johannebergs landeri.

Kulturmiljövården

Parken ligger inom områdena Stenstaden och Övre Johanneberg som båda är riksintresseområden för kulturmiljövården.

Renströmsparken var en central del av området som ingick i Jubileumsutställningen 1923 och är mycket välbevarad från utställningstiden. Förutom parken i sig finns en del rester i terrängen av utställningens installationer, till exempel fundamenten till den linbana som gick härifrån till Lisebergsområdet. Näckrosdammen är också ett viktigt spår av utställningen. Delar av Renströmsparken med Näckrosdammen har stor betydelse för förståelsen för utställningens historia. Parken har i sig ett parkhistoriskt värde som en fritt formad stadspark i den naturromantiska tra-

ditionen. Hängpilar, stora rhododendronbuskage och dammens näckrosor avser att skapa stämning och mystik. Lekplatsen och den före detta scenen visar att parken avsågs att nyttjas av barn och barnfamiljer i de nyuppförda omgivande bostadshusen.

Frånvaron av bilrörelser och fordonsbuller ger en lugn och kontemplativ stämning åt parken som man sällan hittar i centralt belägna anläggningar. De omgivande institutionsbyggnaderna gör att parken har mer karaktär av en campuspark än en stadsdelspark i vanlig bemärkelse.

2.9 Korsvägen

Området kring Korsvägen har ingått i Göteborgs stad sedan dess grundande men var fram till 1800-talet ett utkantsområde som arrenderades ut till landerier, det vill säga bebyggda jordbruksfastigheter på stadens mark. Idag utgör Johannebergs landeri och dess omgivning ett udda inslag och en grön parkmiljö i en annars relativt urban och hårdgjord miljö. Park- och trädgårdsmiljön präglas av äldre lövträd.

Norr om landeribygnaden står en rad med tre lindar med stamdiametern 40-50 cm. Träden är friska och vidkroniga.

På höjden väster om landeriet finns ett skogsparti med inhemska lövträd. Den dominerande stamdiametern på träden är 50-70 cm och enstaka träd mäter ca 1 m i diameter.

I södra delen av landeriparken finns också ett antal grova träd. Här sluttar marken brant mot vägen. I området växer äldre träd av lind och alm med stamdiametern 50-80 cm samt även yngre träd. 12 av träden är så stora att de räknas som jätteträd, stammens brösthöjdsdiameter är över en meter.

Träden och övrig grönska i anslutning till landeriparken är viktiga för Korsvägens identitet. Träden markerar gränser och olika karaktärer i stadsrummet. Kopplingen till Lisebergs grönska är också viktig för orienterbarheten. Korsvägen har annars få gröna upplevelsevärden.

Kulturmiljövärden

Där sekelskiftets stenstad slutade vidtog landerierna med odlingsmark och trädgrönska. En del av denna grönska finns kvar i form av ett parkstråk från "Himlabacken" nedanför Hvitfeldtska gymnasiet, via Lorensbergs villastad, Renströmsparken och Johannebergs landeri till Lisebergs nöjespark. Trots 1900-talets bebyggelse i detta stråk

är det fortfarande möjligt att uppleva detta som ett huvudsakligen grönt bälte. Genom den gröna förbindelsegången Fågelsången knyts även Göta-platsen till detta parkstråk.

Påminnelse om landerierna

Johannebergs landeri från 1700-talet utgör en påminnelse om de landerier som på 1700- och 1800-talen omgav staden innanför vallarna. Trädgårdsterrassen och grönskan ner mot Korsvägen ger besökaren en möjlighet att föreställa sig hur den lantliga miljön här kunde gestaltat sig för 200 år sedan.

Johannebergs landeri utgör i sammanhanget en unik rest från landeriepoken eftersom det är det enda landeri som ligger så väl exponerat i Göteborgs stadslandskap. Landeriparken samt det gröna stråket mellan Renströmsparken och Liseberg gör det möjligt att föreställa sig hur Johannebergs landeri en gång låg i en betydligt lantligare miljö och är därför viktiga att vidmakthålla. Landeriparken, som tidigare var mycket större, har redan reducerats till sin yta och är därför särskilt känslig för ytterligare intrång och förminskning.

Landeriparken har i stort sett kvar den mer publika karaktär som den fick under 1920-talet. Dock har parken blivit ytterligare beskuren av de gatubreddningar som utförts under 1990-talet. De tidigare raka trädgårdsgångarna på terrasserna har ersatts av friare gångvägsdragningar. Av det ursprungliga trädbeståndet återstår endast ett fåtal träd, huvudsakligen askar, som idag är mycket stora. De knuthamlade lindarna i allén har ersatts av nya träd. År 2012 planterades fruktträd på terrassen för att göra den mer attraktiv för besökare. Johannebergs landeri med sina välbevarade trähus med tillhörande parkmiljö utgör ett synnerligen viktigt fondmotiv vid Korsvägen som bidrar med historisk tyngd.

2.10 Liseberg

Liseberg är en välbesökt målpunkt i staden som lockar både göteborgare och mer långväga besökare. Förutom att det framförallt är en nöjespark (hela parken omfattas av inträdesavgift) är det även ett omtyckt flanörsområde med fokus på park och trädgård. Inom området finns även flera kulturhistoriskt intressanta byggnader så som Lisebergs landeri och rester från Jubileumsutställningen 1923. Öster om Liseberg rinner Möln-dalsån som kantas av lövträd.

Området är en delvis kuperad och bergig park-

miljö som domineras av relativt gamla ädellövträd. Dominerande stamdiameter är 50-70 cm och flera träd är senvuxna. Vanligt förekommande trädslag är ek, ask, lönn, bok, lind och enstaka tall. Mölndalsåns närmiljö består främst av gräsytor samt lövträd inom en zon av 20 m på båda sidor av ån. En bilväg samt en klunga med träd finns närmast vattendraget på den östra sidan. På den västra sidan inom det berörda området upptar Lisebergsområdet hela strandlinjen. Strandmiljön domineras av lövträd med flera arter som björk, al och ek.

Kulturmiljövärden

Inom Lisebergsområdet finns flera rester från Jubileumsutställningen 1923, Sveriges största utställning genom tiderna, vilket ger dessa delar av parken ett stort kulturhistoriskt värde.

Liseberg innehar många olika sociala värden. Först och främst är det en plats för upplevelser, där parkmiljöerna innehar stora estetiska värden.

2.11 Södra vägen

Arbetstunnel Liseberg och arbetstunnel Korsvägen är tänkta att mynna ut i Södra vägen ungefär mitt emot varandra. Den ena har sitt påslag strax intill Chalmerstunneln i en slänt med träd. Arbetstunnel Liseberg har sitt påslag i den branta bergsluttning som utgör gräns för själva Lisebergsområdet. Här växer större träd på krönet och mindre självsådda träd i och nedanför.

Vid området kring Chalmerstunneln förekommer tre grova almar samt en grov ask. Vid Lisebergssidan, ovan branten, förekommer flera

mycket grova träd av lönn, ask och bok. Även den fridlysta och tidigare rödlistade idegranen förekommer inom området.

Kulturmiljövärden

Carlanderska Sjukhemmet ovanför Chalmerstunneln med tillhörande park har ett särskilt högt värde. Från Södra vägen är det välexponerat med stark monumental verkan uppe på berget.

De sociala värdena består i att den gröna trädrika slänten upp till Carlanderska har ett värde för stadsbilden och skapar grönska i ett annars relativt hårdgjort gaturum.

2.12 Skår

Värdefull naturmiljö i form av ett skogsklätt berg. I området finns ett system av gångar och platsen används för lek och promenader. Det finns en gång- och cykeltunnel under väg E6 som gör att området är sammankopplat med området kring Liseberg.

I området finns flerskiktad ekskog med ett stort inslag av gamla träd. Ek med stamdiametern 50-70 cm förekommer allmänt och flera har diametrar på 80-100 cm. Andra förekommande trädslag är bok, alm och björk.

Kulturmiljövärden

I området finns ett fornlämningsområde i form av en boplats. Området består av ett lövskogsområde som sannolikt tidigare har hävdats. Den tydliga topografin och den omgivande lövskogsmiljön ger ett relativt högt upplevelsevärde. Det saknas kulturhistorisk beskrivning av området.

3. Parker och grönområden med risk för grundvattenpåverkan

Som ett led i framtagandet av tillståndsansökan för vattenverksamhet för Olskroken planskildhet och Västlänken har en utredning utförts i syfte att identifiera de kulturhistoriskt värdefulla parker och grönområden som kan komma att påverkas av en förändrad grundvattennivå. Arbetet redovisas i "Underlagsrapport PM kulturhistoriskt värdefulla riskobjekt - parker och grönområden".

Riskobjekt har definierats som parker och grönområden som sammanfaller med så kallade randzoner inom Olskroken planskildhet och Västlänkens influensområde. Randzoner är områden där markförhållandena övergår från berg till lera och inom dessa finns det en förhöjd risk för grundvattenpåverkan på vegetation. Med utgångspunkt i randzonerna har parker och grönområden med kulturhistoriska värden identifierats. Urvalet av riskobjekt har även kompletterats med två områden som ligger i nära anslutning till byggschakt, Bergslagsbanans stationspark och Kungsparken/Nya Allén, då det även där finns en förhöjd risk för grundvattenpåverkan på vegetation. De lagskydd som har beaktats är Miljöbalkens bestämmelser om riksintressen (6 kap. 3§ MB) samt Kulturmiljölagens bestämmelser om byggnadsminnen och kyrkliga kulturminnen (3 och 4 kap. KML).

Efter färdigställandet av underlagsrapporten har riskobjektens jordlageruppbyggnad utvärderats genom analys av sonderingar i de övre marklagren samt genom kompletterande jordartskartering. Utvärderingen har gett ytterligare kunskap om risken för minskat växttillgängligt vatten och ett antal objekt har på dessa grunder kunnat avgränsas bort. De parker och grönområden som kvarstår som riskobjekt är sammanfattade i tabellen i Figur 3.1 och illustrerade i Figur 3.2.

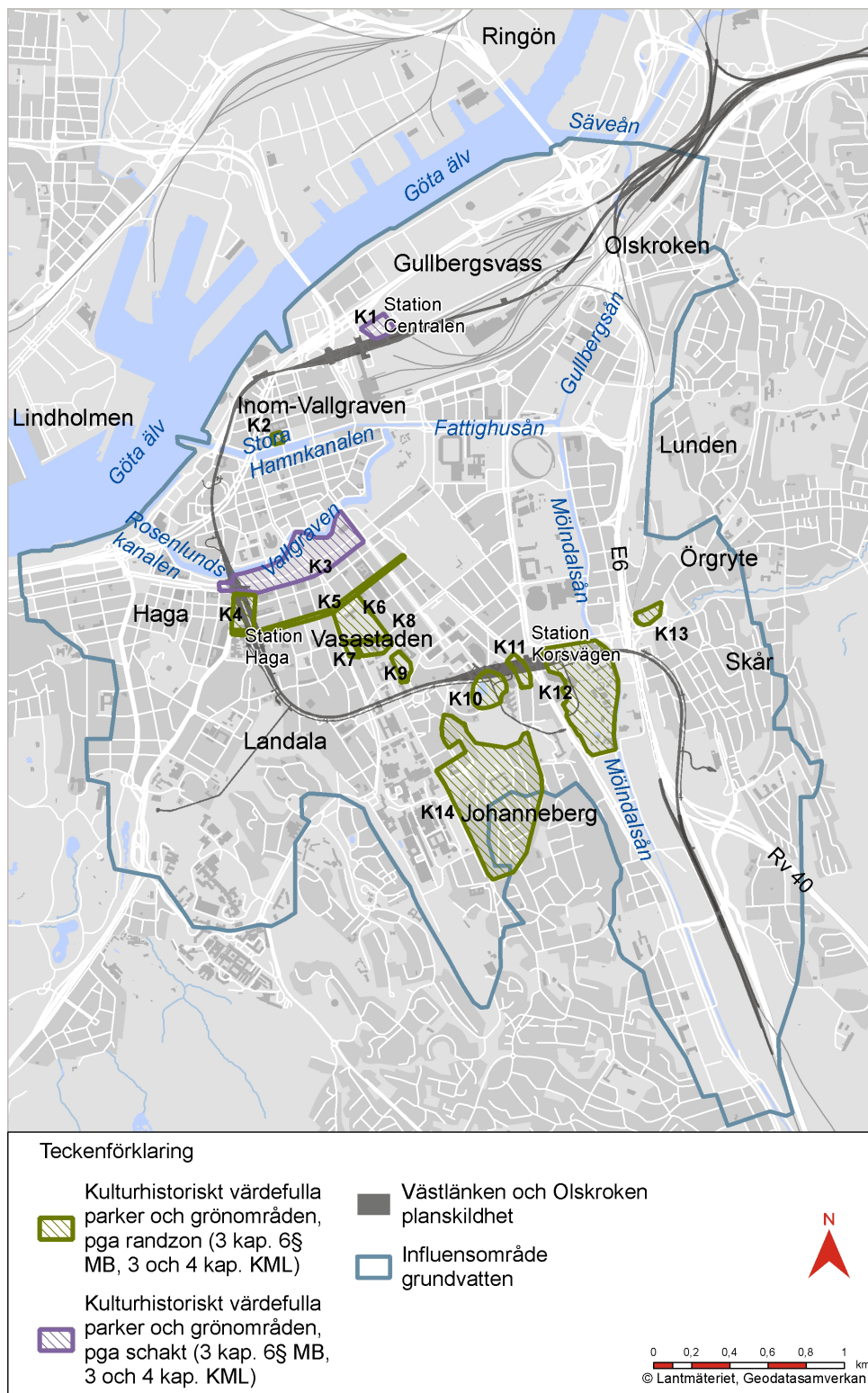
Strategin för planerade skyddsåtgärder för att motverka skador till följd av grundvattenbortledning är att arbeta i steg, med flera olika skyddsåtgärder och med successiv utvärdering mellan varje steg. Den primära åtgärden är tätning, medan behovet av ytterligare åtgärder såsom bevattning utvärderas successivt utifrån de behov som föreligger. Åtgärdsnivåer i grundvattenobservationsrör ansätts för grundvattennivåkänslig växtlighet, och mätningar av grundvattennivåer ger en indikation om grundvattennivåerna inom aktuellt område är onormalt låga. Om åtgärdsnivåer underskrids utreds om åtgärder i form av bevattning behöver utföras.

Nr	Objekt
K1	Bergslagsbanans stationspark
K2	Christinae kyrka/Tyska kyrkan
K3	Kungsparken och Nya allén
K4	Haga kyrkoplan
K5	Vasagatans allé
K6	Vasaparken
K7	Molinsparken
K8	Kyrkotomt Vasakyrkan
K9	Hvitfeldtsparken/Himlabacken
K10	Renströmsparken
K11	Johannebergs landeri
K12	Liseberg
K13	Örgryte gamla kyrkogård
K14	Övre Johanneberg

FIGUR 3.1. Kulturhistoriskt värdefulla parker och grönområden som kan komma att påverkas av grundvattensänkning. Objektsnumren visas geografiskt i figur 3.2.

Generellt i influensområdet bedöms risken för negativa effekter av förändrade grundvattenförhållanden för kulturhistoriskt värdefulla parker och grönområden vara måttlig. Genom planerade skyddsåtgärder såsom genomförda kontroller av

grundvattennivåerna samt bevattning bedöms konsekvenserna för kulturhistoriskt värdefulla parker och grönområden som är centrala för riksintresset, överlag som liten.



FIGUR 3.2. Kulturhistoriskt värdefulla parker och grönområden som kan komma att påverkas av grundvattensänkning.

4. Parkutvecklingsplan för parkmiljöerna kring Station Haga

Göteborg Stad arbetar med en utvecklingsplan för parkmiljöerna vid Station Haga som syftar till att peka ut riktningen för platsens långsiktiga utveckling. Utvecklingsplanen ska ge en tydlig bild över hur parkmiljöerna kring Station Haga ska utvecklas till en ekologiskt och socialt fungerande parkmiljö i staden. Eftersom anläggningsarbetena kommer att innebära stora ingrepp i de riksintressanta miljöerna är bevarandenaspekten särskilt viktig här. Utveckling av miljöerna kommer att ske över lång tid, både i form av enskilda projekt och som delar av andra projekt. Nedan följer en sammanfattning av parkutvecklingsplanens vision och koncept för utveckling. Se Göteborgs stads parkutvecklingsplan för en fullständig redogörelse.

4.1 Parkutvecklingsplanens vision

Haga Kyrkoplan och den västra delen av Kungsparken är två mycket värdefulla och känsliga parkrum. De ingår i ett av Göteborgs viktigaste centrala och sammanhängande gröna stråk som är en mötesplats för människor från hela staden. I sin helhet sträcker det sig från fattighusån och Trädgårdsföreningen via Bältesspännarparken och Nya Allén vidare genom Kungsparken fram till Järntorget. Stråket innebär en möjlighet att tillsammans med planerna för Centralenområdet, Skeppsbron och Frihamnen skapa ett sammanhängande parkstråk som sträcker sig över älven och som förbinder de båda sidor av staden. Parkmiljöerna kring Station Haga är en viktig del i detta.

4.2 Planens utvecklingskoncept

Idag verkar Kungsparken och Haga Kyrkoplan i symbios och utgör delar av en gemensam parkmiljö.

Efter att arbetet med Västlänken är avslutat kommer både kopplingen mellan Haga Kyrkoplan och Kungsparken samt kopplingen mellan parkmiljöerna och den omgivande staden att vara kraftigt försvagad. Även kopplingen mellan parkmiljöerna och den omgivande staden kommer att vara svag. Vid den fortsatta utvecklingen av parkmiljöerna är det därför viktigt att återskapa och stärka platsens parkkaraktär i syfte att återskapa de förlorade kopplingarna.

Historiska parker bör utvecklas med ett tydligt bevarandeperspektiv och tillägg bör förhålla sig till kulturhistorien. Samtidigt behöver det finnas rum för dagens aktiviteter och behov inom de historiska ramarna. Parkmiljöernas stomme består av stora träd, mjukt ondulerande klippta gräsytor och grusade gångytor. Det är viktigt att detta är byggstenarna även vid den fortsatta utvecklingen av parkmiljöerna. Tillägg ska framhålla parkmiljöernas historiska värden och platsens kvaliteter och de ska utföras på parkmiljöernas villkor.

Det är viktigt att alla insatser som görs följer en gemensam plan för att platsens parkkaraktär ska kunna återskapas och stärkas. Utvecklingsplanen visar en möjlig målbild för parkmiljöerna och principer för utveckling som syftar till att visa hur målbilden ska uppnås.

5. Åtgärder för att bevara parker och alléer under byggandet av Västlänken

Under arbetet med att ta fram järnvägsplanen och miljökonsekvensbeskrivningen för Västlänken startades ett samarbete med Göteborgs stads Park- och naturförvaltning. I samarbetet deltog också kulturförvaltningen och stadsbyggnadskontoret. Stora krav ställdes tidigt i arbetsgruppen på en helhetssyn rörande de grönområden med dess träd som kommer att påverkas av projekten. Flera av de berörda grönområdena har stora natur- och kulturvärden samt sociala och estetiska värden, både i sig själva och i relation till den omgivande bebyggelsen.

Utgångspunkten i arbetet har varit att så långt det är möjligt bevara de parker och alléer som finns längs Västlänkens sträckning under byggtiden. Park- och naturförvaltningen i Göteborg har detaljkunskap om stadens träd och växtförutsättningar, varför ett samarbete mellan Trafikverkets experter och staden har varit och är nödvändigt under hela projektens gång. Kulturförvaltningen har i sin tur kunskap om parkernas och trädens kulturvärden och stadsbyggnadskontoret har möjlighet att skydda värdefulla miljöer i detaljplan. Tillsammans har de olika samarbetsparterna kunnat bidra med den helhetssyn man önskat ha för hanteringen av det gröna kulturarvet.

Arbetsgruppen har från hösten 2013 fram till våren 2015 haft ett tiotal möten där olika lösningar för de träd som påverkas av byggandet av Västlänken diskuterats.

5.1 Åtgärdsprogram för bevarande av träd

Utifrån det som beslutats i arbetsgruppen har handlingen ”Åtgärdsprogram för bevarande av träd i parker och alléer under byggandet av Västlänken” tagits fram. I åtgärdsprogrammet beskrivs på individnivå hanteringen av de träd som berörs av projektet. Målsättningen med åtgärdsprogrammet är att förebygga skador och minimera inverkan på värdefulla träd och grönområden, samt att återställa och utveckla de miljöer som kommer att påverkas av projekten. En modell för hantering av träd som berörs av projekten har arbetats fram i fyra steg, se figur 5.1. För det övriga gröna kulturarvet som berörs, såsom markytor och planteringar, kommer återställandeplaner

att tas fram för respektive område tillsammans med Göteborgs stad.

Hanteringsmodellen går ut på att man initialt identifierar tydliga zoner som kommer att påverkas av projekten längs den planerade järnvägssträckningen. Inom dessa zoner har därefter träd inventerats och bedömts av arborister, tekniker och experter inom trädområdet. Den kulturhistoriska bedömningen av de berörda träden har utförts av Göteborgs stadsmuseum där utgångspunkten har varit trädens betydelse i sitt sammanhang, placering utifrån parkens form och siktlinjer, ålder samt form med hänsyn till rumsbildning och karaktär. De olika expertområdenas inventeringar och bedömningar har sedan legat till grund för den fortsatta hanteringen. I steg ett har även följande prioriteringsordning av åtgärder för träden tagits fram:

1. Bevara på plats
2. Tillfällig flytt
3. Permanent flytt inom närområdet
4. Permanent flytt inom staden
5. Träd tas ned och ersätts med nya efter avslutad byggfas

I första hand ska träden alltså bevaras på plats så långt det är möjligt, antingen genom att anpassa tunnelbygget runt träden eller med hjälp av olika individuellt utformade tekniska lösningar. I de fall då detta inte är möjligt är nästa steg att flytta träd tillfälligt för att sedan flytta tillbaka dem efter avslutat arbete. Ett tredje steg är en permanent flytt, i första hand inom närområdet och i andra hand inom staden. Det är önskvärt att en ny plats för trädet skapas inom Västlänksområdet, det vill säga att ett träd flyttas till ett annat viktigt grönområde där anläggningsarbetena redan är klara. En sista åtgärd är att trädet efter att Västlänken är byggd ersätts med ett nytt träd. Utgångspunkten för hanteringen är ett återställande till dagens läge, men om en ny placering ytterligare kan stärka riksintresset skall denna utredas.

5.2 Rapport om trädmiljöer

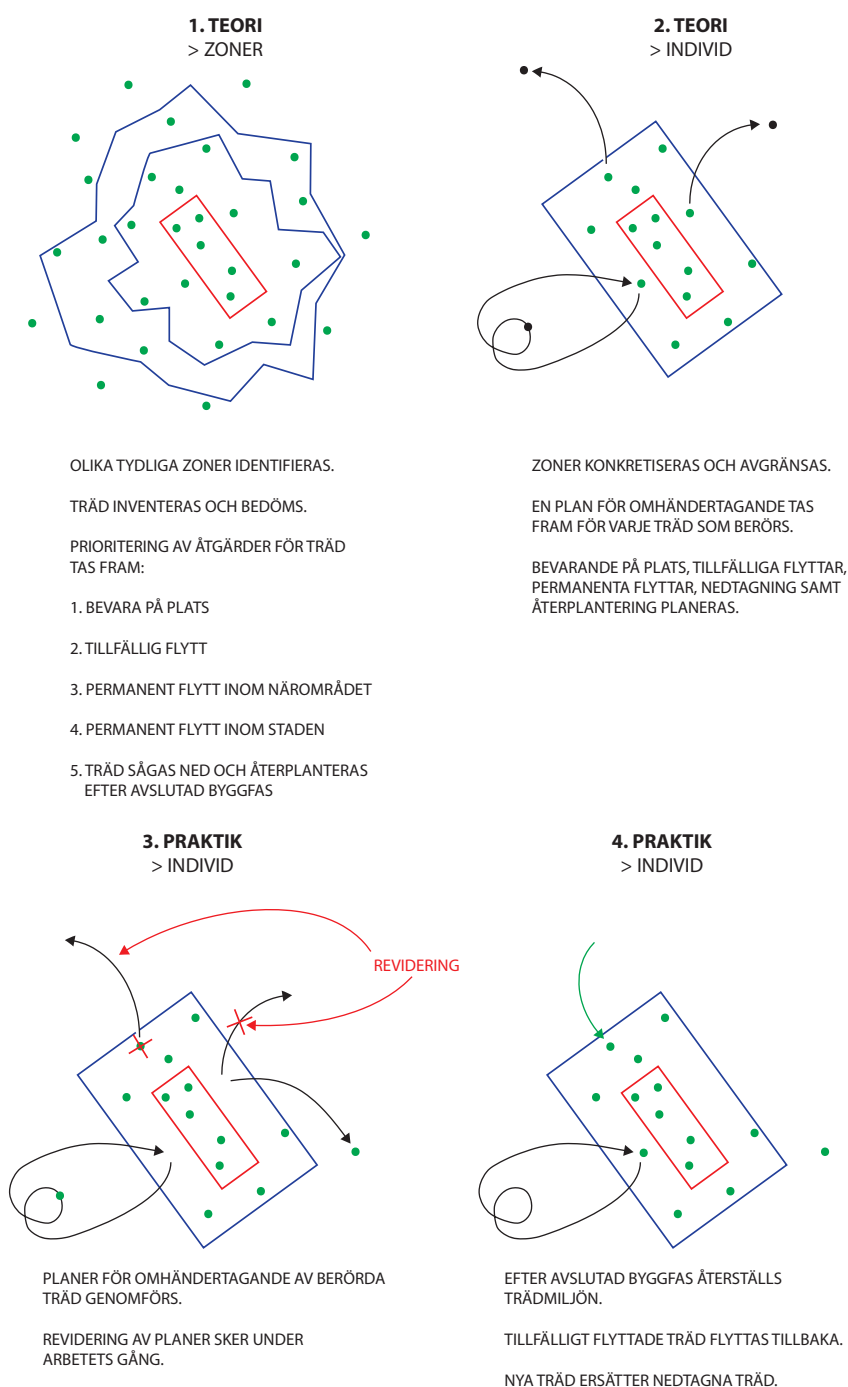
På initiativ av arbetsgruppen har Göteborgs stad tagit fram ett samlat underlag till detalj-

planearbetet om berörda parkavsnitt: "Träd och Trädmiljöer i Västlänkens korridor". Rapporten avhandlar alla berörda parkavsnitt längs sträckningen med fokus på natur-, kultur- och sociala värden. Här beskrivs även den påverkan tunnelbygget kommer ha på det aktuella området samt riktlinjer för arbetet utifrån ovan nämnda värden för att på så sätt minimera negativa konsekvenser.

Inventeringar av träd och ovan nämnda rapport ligger till grund för det fortsatta arbetet med hanteringen av träden. Arbetsgruppen har också

anlitat expertis inom trädflyttning angående träd som ligger innanför gränserna för de planerade schakten och som därför inte kan skyddas på sin nuvarande plats.

Inom arbetsgruppen finns i nuläget en god kunskap om vilka träd som påverkas av projekten. Det finns förslag på vilka träd som går att flytta tekniskt och arbetet med att identifiera nya växtplatser för de träd som ska flyttas pågår. Det finns också ett förslag på ett genomförandeavtal för kommande detaljplaner gällande trädfrågan.



FIGUR 5.1. Modell för hantering av det gröna kulturarvet. I dagsläget arbetar man med steg 2.

6. Fortsatt arbete

I det fortsatta arbetet kommer det främst att arbetas vidare med åtgärdsprogram, återställandeplaner och kontrollprogram enligt nedan. Bilagan kommer att uppdateras om behov uppkommer.

6.1 Åtgärdsprogram, återställandeplaner och genomförandeavtal

Steg 1-2 i åtgärdsprogrammets hanteringsmodell är till stora delar avklarade. Det fortsatta arbetet består av att slutföra arbetet med att verifiera att de identifierade träden går att flytta i praktiken samt av att flytta och ersätta träd.

I enlighet med det genomförandeavtal som finns för detaljplanen för Västlänkens järnvägstunnel ansvarar Trafikverket för att återställa parker och andra grönytor som påverkas av Västlänken. För de markytor som tas i anspråk kommer återställandeplaner att tas fram. De gestaltungsprogram som tas fram i samband med Göteborgs stads detaljplaner för stationsområdena kommer att vara en utgångspunkt för dessa återställandeplaner. Återställandet av de grönområden som inte ligger inom stationsområdena och därmed inte planläggs i dagsläget kommer

att kräva ett samarbete mellan Trafikverket och Göteborg stad för att skapa bra gröna områden för göteborgaren och stadens besökare.

Schaktarbeten för flytt och plantering av träd inom fornlämning kan kräva tillstånd enligt kulturmiljölagen 2 kapitel. Arbetet med det gröna kulturarvet kommer därför att samrådas med länsstyrelsen.

6.2 Kontrollprogram för det gröna kulturarvet

Utifrån de åtgärdsprogram som tas fram för respektive delområde, både gällande flytt av träd och återskapande av grönområden, kommer kontrollprogram och uppföljning av åtgärder att behöva genomföras. Kontrollprogrammen kommer att tas fram genom samarbete mellan Trafikverket och Göteborgs stad. Kontrollprogrammen, åtgärdsprogrammet och återställandeplanerna kommer tas fram genom samråd med länsstyrelsen och Riksantikvarieämbetet inom ramen för det villkor för kulturmiljö (villkor 1) som fastställdes i regeringens tillåtlighetsförklaring av projekt Västlänken.

7. Referenser

Göteborgs Stad, Stadsbyggnadskontoret, *PM - Antikvarisk bedömning av de olika parkavsnittens betydelse för riksintressets samlade kulturmiljövärden vid Station Haga*, Sören Holmström, 2015-04-24.

Göteborgs Stad, *Träd och trädmiljöer i Västlänkens korridor: Underlagsrapport för detaljplaner för västlänken*, WSP, 2014-07-04.

Göteborgs stadsmuseum, *PM Åtgärdsförslag för Fästningsstaden Göteborg*, 2015.

Göteborgs stadsmuseum, *PM Åtgärdsförslag för Gullberg/Skansen Lejonet*, 2014.

Göteborgs stadsmuseum, *PM Åtgärdsförslag för Korsvägen/Liseberg*, 2015.

Göteborgs stadsmuseum, *PM Åtgärdsförslag för Kungsparken/Nya Allén*, 2014.

Mebus, Fabian (red.), *Fria eller fälla: en vägledning för avvägningar vid hantering av träd i offentliga miljöer*, Riksantikvarieämbetet, Stockholm, 2014.

Trafikverket (2015 j). *Västlänken och Olskroken planskildhet*, Göteborgs Stad, Mölndals stad Västra Götalands län, *Underlagsrapport PM kulturhistoriskt värdefulla riskobjekt -bebyggelse*

Trafikverket (2015 a). *Västlänken och Olskroken planskildhet*, Göteborgs Stad, Mölndals stad Västra Götalands län, *Underlagsrapport PM kulturhistoriskt värdefulla riskobjekt-parker och grönområden*

Trafikverket. *Underlagsrapport Kulturmiljö för MKB Olskroken planskildhet och Västlänken*. TRV 2013/92338. 2014-09-01.



TRAFIKVERKET

Trafikverket, Kruthusgatan 17, 405 33 GÖTEBORG.
Telefon: 0771-921 921, Texttelefon: 010-123 50 00

www.trafikverket.se